

Az építésügy – az építészeti örökség helyi védelme – meghatározó személyisége

Dr. Orosz Bálint okl. építésmérnök, okl. műemlékvédelmi szakmérnök (1953–2014)

Sorozatunkban most olyasvalakit mutatunk be Dr. Orosz Bálint személyében, aki az 1977-ben szerzett építésmérnöki, majd műemlékvédelmi szakmérnöki diplomáival az építésügy mellett kötelezte el magát, és annak részeként elsősorban a műemlékvédelemmel, az örökségvédelemmel, a terület- és településrendezéssel foglalkozott. Gazdag szakmai munkássága alapján „az építészeti örökség helyi védelme” témával írta be nevét „az építésügy nagy könyvébe”. A harminchét évig tartó rövid szakmai pályájából közel két évtizedet tervezőként, a többi középvezetőként/hivatalnokként dolgozott. Az építésügyi igazgatás sok

lépcsőfokát végigjárta, az épület/műemlékvédelem/örökségvédelem/terület-településrendező tervezőtől a csoport/osztály/irodavezetőtől, ügyvezetőtől a főépítészen keresztül a minisztériumi főosztályvezetőig. Szakmai munkássága az egész országot felöleli, kiemelten Szentesről, Szegeden át Budapestig, Sopronig. Emellett nemzetközi és hazai konferenciák előadója, a jövő nemzedékének oktatója, kutató, tanulmányok és cikkek írója is volt. Szakmai közéleti munkája elsősorban a Magyar Építész Kamarához és a Magyar Urbanisztikai Társasághoz kötődött.

ÉLETPÁLYA/ÉLETÚT RÖVIDEN

- 1953. május 8-án Szentesen született, 2014. március 23-án Budapesten hunyt el
- 1959–1967 Erzsébet téri Általános Iskola, Szentes
- 1967–1971 Horváth Mihály Gimnázium, Szentesi érettségi vegyész szakon
- 1971–1972 katonai szolgálat
- 1972–1977 okl. építésmérnök, Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Építésmérnöki Kar
- 1988–1990 okl. műemlékvédelmi szakmérnök, BME Építésmérnöki Kar
- 2002–2005 PhD műszaki tudományok – építészettudományok doktora, summa cum laude oklevél, BME Építésmérnöki Kar
- 1978–1984 Szeged, DÉLÉP Tervező Iroda, irányító tervező
- 1986–1990 Szeged, Csongrád Megyei Tanácsi Tervező Vállalat, vezető tervező
- 1992–1995 Szeged m.j. Város Polgármesteri Hivatal, irodavezető, főépítész, 1995-től főépítési referens
- 1997–2004 VÁTI Kht. műteremvezető, 2001-től osztályvezető
- 2005–2012 VÁTI Városépítési Kft. ügyvezető igazgató, vezető tervező, közben
- 2012. szeptember 1 – október 15 között Sopron m. j. Város Polgármesteri Hivatal, tanácsadó főépítész
- 2012. október 15-től Belügyminisztérium (BM) Örökségvédelmi Főosztály, főosztályvezető
- 2001–2004 BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék, felkért óraadó

SAKMAI ÉS EGYÉB SZERVEZETEKBE FOLYTATOTT TEVÉKENYSÉGEI

- a Magyar Urbanisztikai Társaság (MUT) Elnökség póttagja
- a Magyar Építész Kamara (MÉK) tagja
- a MÉK Külső Bizottságának tagja
- szakmai kiadványok szerzője, publikációk, tanulmányok, cikkek készítője

SAKMAI ELISMERÉSEK, KITÜNTETÉSEK

- 2014 Köz Szolgáltatásért Érdemrend arany fokozat, Belügyminiszter

Két évtized Szegeden ... a tervező ... a főépítész

Dr. Orosz Bálint a BME Középülettervezési Tanszéken diplomázott, építésmérnöki oklevele megszerzését követően 1978-tól Szegeden, a DÉLÉP Tervező Irodájában dolgozott 7 éven keresztül, először tervezőként, majd irányító tervező lett. Erre az időszakra esett a DÉLÉP működésének csúcspontja. Létszámát, árbevételét, eszközeit tekintve az ország legnagyobb három építőipari vállalata közé tartozott. Ennek köszönhetően hozta létre vállalati egységeit, így a Tervező Irodáját¹ is, továbbá leányvállalatait. Jelentősebb tervezések, amelyekben Orosz Bálint részt vett: Szeged, Szent István tér panelszerkezetű lakóház

A Szentesi Labdarúgó Szakosztály serdülő csapata, 1967 – a felső sorban balról Orosz Bálint (http://www.szentesinfo.hu/mozaik/2005/exkluziv/2001-05-01_szentesi-kinizsi_1967.jpg)

(tervpályázat Szabó Zoltán, építész Orosz Bálint), Szeged, házgyári rekonstrukció tervezése (technológia Hidegbéty József, kiváltó hajók Orosz Bálint, Rátky Pál).

1986–1990 között Szegeden, a Csongrád Megyei Tanácsi Tervező Vállalat (CSOMITERV) vezető tervezője volt. Itt az épülettervezés mellett városrendezéssel is foglalkozott. Főbb városrendezési munkái: Makó, Fűrészes utca 84 lakás részletes rendezési terv (RRT), Makó, Korona mögötti II. ütem 80 lakás RRT, Baja, Újváros RRT. De tervezett lakóépületet, iskolát, irodaházat, rehabilitációs otthon és ipari épületet is.

1992-ben pályázat útján nyerte el Szeged Megyei Jogú Város Városrendezési és Építésügyi Irodájának irodavezetői, városi főépítési állását. Munkájában jól tudta kamatoztatni addig megszerzett szakmai tapasztalatát és helyismeretét.

Irányítása alatt az irodának az alábbi jelentősebb feladatai voltak:

- hosszú távú városfejlesztési koncepció kidolgozása, lakossági egyeztetése, közgyűlési előterjesztése és jóváhagyás előkészítése (1993);
- az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság célpályázatán való részvétel és térinformatikai fejlesztés (1993), a város 32 milliós Ft-os támogatást kapott;
- Szeged általános rendezési terve (ÁRT) belterület szabályozási tervének részleges módosítása, szabályrendelet elkészítése, közgyűlési jóváhagyás előkészítése (1994);
- Szeged ÁRT felülvizsgálat – program előkészítése (1995);
- összesen 24 RRT közgyűlési jóváhagyásának előkészítése.

1995. augusztus 1-jétől főépítési referensként dolgozott Szegeden a Polgármesteri Hivatalban. Szeged új ÁRT program és az ahhoz kapcsolódó térinformatikai fejlesztés felelőse volt.

¹ A Dél-magyarországi Magas- és Mélyépítő Vállalat (DÉLÉP) termelést segítő egyik speciális vállalati egysége volt 1970–1986. között a DÉLÉP Tervező Iroda (A magyar kivitelező vállalatok története – Hajós György főszerkesztő – ÉTK Kft. 2005.)

Szeged, DÉLÉP panelos lakótelep (<http://szegedma.hu/hir/szeged/2011/03/szegedi-gyarak-delep-a-hazak-gyara.html>)

Feladatát képezte Szeged ÁRT programjának lakossági ismertetése, közgyűlési előterjesztése, melynek jóváhagyása is megtörtént. Továbbá Szeged átmeneti városrendezési szabályzatának és szabályozási tervének (SZVSZ-Á) hatálybaléptetésének előkészítése, és a szabályozás térinformatikai alapokra helyezése.

Tulajdonképpen ezzel alapozta meg a város a térinformatika bevezetését, használatát a terület- és településrendezés vonatkozásában.

A VÁTI Kutatási és Műemléki Irodától a VÁTI Városépítési Tervező Kft-ig

1997-től a VÁTI² Kutatási és Műemléki Irodájának munkatársa lett vezetőtervezőként, egyúttal irodavezető helyettes/műteremvezető, majd 2001-től osztályvezető. A VÁTI ekkor már a műemléképületek helyreállításának, a történeti városok rehabilitációjának is nemzetközi hírű tervezési műhelye volt. Ebben az időben a 100 %-ban állami tulajdonban lévő/maradt VÁTI közbeszerzési pályázatok során elnyerte a területfejlesztés, területrendezés mellett az épített környezet alakításával és védelmével összefüggő állami feladatokhoz szükséges szakmai tanácsadói megbízást is, a VÁTI közhasznú társaság lett.

Orosz Bálint ebben a szakmai tanácsadói munkában tudta adni a tapasztalatát, tudását hasznosítani, tovább fejleszteni és kamatoztatni.

A VÁTI-ban eltöltött hét éve alatt az alábbi tervezések részese volt: **témafelelősként**

- Szentes (1998), Debrecen (1999), Nyíregyháza (2002), Miskolc (2003) településrendezési terveiinek karaktervizsgálata
- az építészeti örökség helyi védelmének országos adatbázisa – kutatás, 2004. PhD dolgozat

tervezőként

- Vásárhelyi Terv I. ütem – térképezés, terület- és településkutatás és tanulmány (2003)
- Országos Területrendezési Terv – kulturális örökség övezei (1998)
- Csongrád megye, Tisza mente, Körös vidék – területrendezési tervek – épített környezet munkarészek

témafelelős koordinátorként

- VÁTI építésüggyel kapcsolatos minisztériumi háttértevékenységének irányítása, jelentősebb feladatok

Szeged, légi fotó (<http://vedegyilet.hu/kepek/szeged.jpg>)

Az építésügyi hatósági rendszer korszerűsítésére tanulmány készítése témafelelősként (2002).

Az építészeti örökség önkormányzati támogatási pályázatainak témafelelőse (1999-2004).

Vezető tervezőként ekkor foglalkozott – többek között – a Hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum műemléki helyreállításával (1999-2002).

Terület- és településrendezéssel összefüggő munkái között Szeged város, Csongrád megyei települések is megtalálhatók, volt kollégáival korrekt munkakapcsolatot alakított ki, alapos helyismerete előnynek számított.

Dr. Máté Zsolt a VÁTI Kutatási és Műemléki Irodájának egykori igazgatója, aki 7 éven át Orosz Bálint közvetlen munkatársa volt, így eleveníti fel az akkori időt:

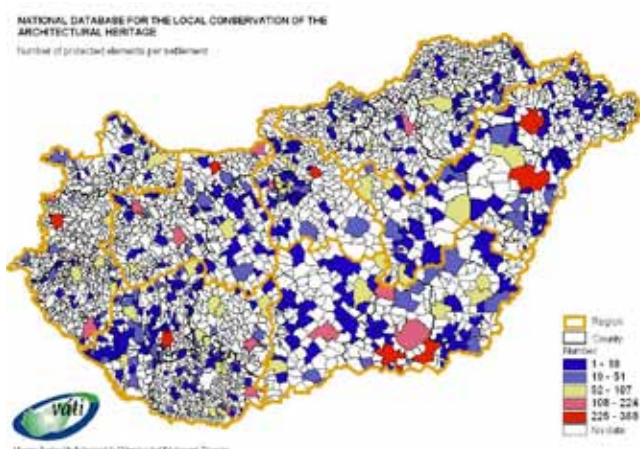
Orosz Bálint rendkívüli felkészültségű, nagy kitaratású, innovatív karakterű tervező és vezető volt. Korábbi munkásságának tanúságaként a VÁTI-ban szorgalmazta a digitális tervezési rendszerek széles körű alkalmazását, a térségi- és területi örökségvédelem térinformatikai alapokra helyezését. Szemléletét meghatározta a települési és építészeti múlt kiváló ismerete, értékőrző és jövőcentrikus menedzselése. Kedvenc mondása volt, hogy jövője csak annak van, akinek múltja is van. Tevékenysége a legkonkrétabb építészeti tervezési feladatoktól – például a szentesi református nagytemplom építészeti-szerkezeti helyreállításától – az örökségvezérelt országos fejlesztési koncepciókig húzott ívet. Mélyen elkötelezett alföldi emberként, nagy érzékenységgel nyúlt a tiszai árapasztók kialakításának örökségi és tájvédelmi problémáihoz. Tervezési munkái úgyszólván mindig követendő metodikai tanulságokkal is jártak, mögöttük volt az egyéni ambícióból végzett tudományos kutatómunka, amelyben nemzetközi kapcsolatai és tapasztalatai is segítettek. Valószínűleg azért tudott szakmailag rendkívül hatékony lenni, mert azon kivételes vezető típushoz tartozott, aki határozott irányító munkája mellett rendkívüli lojalitással és tisztelettel követte a felső vezetés irányítását is.

A fentiekből jól érzékelhető, hogy Orosz Bálint fő szakmai, kutatási területe az építészeti örökség helyi védelme, a települési karakter meghatározása/felismerése, a kulturális örökség térségi értékkoncentrációja volt.

2005-ben a VÁTI anyavállalatából vált ki a 100%-os állami tulajdonban lévő VÁTI Városépítési Kft³, amelynek ügyvezető

² 1993 végétől az állami vállalatként nyilvántartott VÁTI – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési, Urbanisztikai és Építészeti Részvénytársaság elnevezéssel – gazdasági társasággá alakult. (A magyar tervezőirodák története – Schéry Gábor főszerkesztő – ÉTK Kft. 2001.)

³ Forrás: <http://vatikft.hu>

Az építészeti örökség helyi védelmének országos adatbázisa 2002. a szakrális épületek száma – térkép (<http://www.otk.hu/cd02/1szek/orsosbalint.htm>)

Hajdúszörmény, Hajdúsági Múzeum
(<http://www.hajdukfovarosa.hu/varosunk/latnivalok2.html>)

VÁTI Városrendezési Kft. a Madách téri irodaházban
(fotó-Péterffy Márton, fotógrafika- Péterffy Márton, Papp Lajos 2008.)

igazgatója Orosz Bálint lett, ezt 2012. október 15-ig látta el. A Kft. megalapítása óta az ország egész területén, több mint 150 településrendezési tervet (konceptiót, szerkezeti tervet, szabályozási tervet, építési szabályzatot stb.), településfejlesztési dokumentumot (integrált városfejlesztési stratégiát, akcióterületi tervet) készített. Ezek a tervek a legkülönbözőbb nagyságú településekre (Szeged, Kecskemét-Mercedes gyár, Sopron, Bp-Csepel, Budaörs, Szentendre, Dunavarsány, Jászberény, Jászfényszaru, Hatvan, Tiszaújváros, Kalocsa, Zámárdi, Sárvár, Dorog, Dömös, Pilismarót stb.) és a települések eltérő nagyságrendű és jellegű problémáinak megoldására, kezelésére készültek. Széles körű kapcsolatrendszerük a megyei jogú városoktól a kisebb városokon át egészen a kistelepülésekig terjed.

Szentesi, Református Nagytemplom (fotó: Vidovics Ferenc)
(http://www.delmagyar.hu/szentesi_hirek/megujult_a_reformatus_nagytemplom_szentesen/2072912/)

Ügyvezetőként tervezett is, így Szeged és Sopron Megyei Jogú Városok településrendezési terveinek készítését irányította és végezte. Munkája alapján kérte fel Sopron Megyei Jogú Város polgármestere a város főépítési feladatainak ellátására, amelyet minisztériumi főosztályvezetői kinevezése miatt csak másfél hónapig láthatott el.

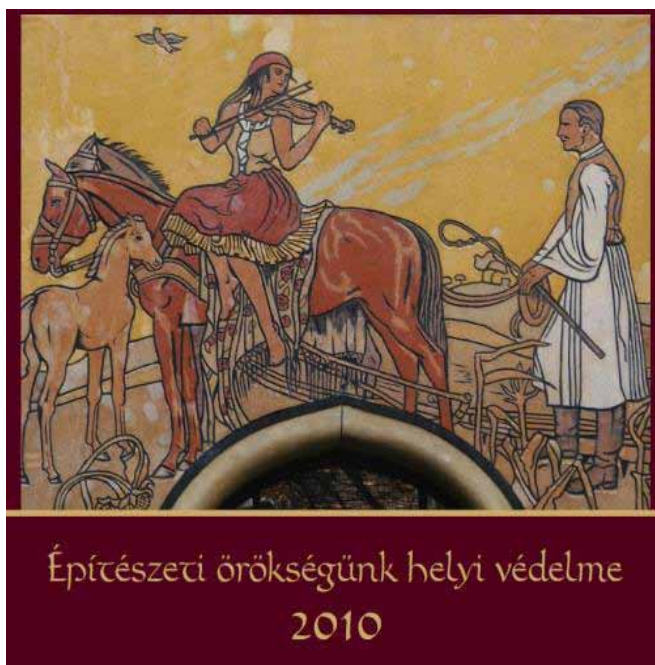
Szívügyének tekintette szülővárosa, a Szentesi Református Nagytemplom⁴ műemléki helyreállítását, amelynek tervezését 2001-ben kezdte, de csak 2008-ban fejeződtek be a helyreállítás munkálatai.

Munkamódszerét az jellemezte, hogy mindent megtett a munkatársak munkaellátása érdekében (határidő, megbízó igényének megfelelő terv). Emellett nagy gondot fordított arra, hogy tapasztalatait, beleértve a kollégáit is széles körű szakmai fórumokon is megossza.

Szakmai közélet ... külföldi tanulmányok, konferenciák ... publikációk

Orosz Bálint a MÉK Külügyi Bizottságának 2004-2013 között volt tagja. Szakmai tapasztalatai alapján ő volt a várostervezés-sel, városfejlesztéssel kapcsolatos témák felelőse. Sok ilyen té-

4 http://szentesnagytemplom.shp.hu/hpc/web.php?a=szentesnagytemplom&o=templomfelujitas_RFYE

A „Helyi Építészeti Örökség” építészeti nivódj 2010. évi kiadvány
(<https://www.e-epites.hu/epített-örökse-vedelme/helyi-vedelem>)

májú konferencián részt vett, s ő képviselte a MÉK-et a Városok Világtalálkozója című, két évente megrendezett globális szakmai találkozón is: 2006 Vancouver (Kanada), 2008 Nanking (Kína), 2010 Rio de Janeiro (Brazília), 2012 Szibéria (Oroszország). Ezen a rendezvényeken szerzett tapasztalatairól mindig részletes beszámolót készített a Kamarai Közlöny részére. Ő volt a MÉK képviselője az URBACT Európai Bizottság által támogatott, sok ország részvételével működő város-témájú projektben is. 2005 óta pedig rendszeresen részt vett a Lengyel Építészakamara által szervezett Közép- és Kelet-Európai Építész Kamarák Nemzetközi Találkozóin, Ustronban.

2010-2013 között a MÉK Jogi Bizottság szakértője, ennek részeként, mint tervező részt vett a BM Építésügyi Fórum I. Az épített környezet alakításának helyi eszközrendszere munkacsoportjában.

A Magyar Urbanisztikai Társaság elnökség póttagja is volt 2010-2013 között.

Külföldi és hazai szaklapokban, nemzetközi és magyar kiadványokban sokat publikált. Mintegy 40 publikációja jelent meg. Néhány ezek közül (a teljesség igénye nélkül):

- Az épített örökség védelmének szerepe a falumegújításban Magyarországon, *Falu Város Régió 1999/6. szám, pp. 9-13.*
- Az építészeti örökség helyi védelmétől a tervezhető jövő lehetőségéig, *Falu Város Régió 2001/3. pp. 3-6.*
- Az építészeti örökség helyi védelmének országos adatbázisa, *Műemlékvédelem 2004/3 sz. p. 167-172.*
- Svájci érték-kategorizációs módszer (Recensement) magyar viszonyokra történő adaptálása és továbbfejlesztése⁵ (*társzerző Lelkes György*)
- A szentesi Református Nagytemplom helyreállítása, *Örökség 2008.12. sz. pp. 17-18.*

Konferenciákon, szakmai rendezvényeken igen sokszor adott elő, fontosnak tartotta, hogy szakmai tapasztalatát, kutatási és tervezési eredményeit bemutassa, közkinccsé tegye.

Makó, Szent István tér 18. lakóépület homlokzat felújítása
– a „Helyi Építészeti Örökség” építészeti nivódj nyertese 2010-ben
(<http://epiteszforum.hu/galeria/mako-szent-istvan-ter-18-lakoepulet-homlokzat-felujitasa/72030>)

Orosz Bálint: Az adatbázis szerepe az ország kép alakításában⁶

Az építészeti örökség helyi védelmének szerepe növekszik, ezért a védelmi listák nyilvántartása, az országos összesítés lehetőségének megteremtése, az építmény-fajtánként történő leválogatás biztosítása, kulcsfontosságú kérdés az ország kép alakítása szempontjából. E nélkül tervezhető, összehangolt beavatkozásokra, például egy-egy kiválasztott építményfajta meghirdetett országos akcióra vagy a régiók sajátos arculatának meghatározására nincs lehetőség. Ez indokolja a már meglévő adatbázis folyamatos bővítését egy – elsősorban statisztikailag jól kezelhető – az országot minél teljesebb mértékben lefedő korszerű adatbázis megteremtését és később erre építhető további támogatási rendszerek kialakítását.

Az adatbázis folyamatos frissítése biztosítja e rendkívüli érzékenységre, kulturális terület változásainak nyomon követését, megteremtve ezzel építészeti örökségünk széles bázisa számára a tervezhető jövő lehetőségét. Segítségével elemzések készíthetők, térségfejlesztési programok számára vagy támogatási szisztémák dolgozhatók ki, melyek még az adórendszerre is kihatással lehetnek.

Ugyanakkor az értékek feltárásában, megőrzésében kulcsszerepet játszó civil szervezetek számára is nélkülözhetetlen, mert ez biztosítja, hogy naprakész információkkal rendelkezzenek a megőrzendő értékekről.

Az adatbázis jelentősége tehát a központi kormányzat és közigazgatás, a települési önkormányzatok, valamint a civil szféra számára egyaránt felbecsülhetetlen!

Belügyminisztériumi főosztályvezető

Mindig kereste az új kihívásokat, a megmérettetést, ez vezérelte akkor is, amikor elvállalta a felkérést, és a BM Örökségvédelmi Főosztály vezetője lett 2012. október 15-én. Az örökségvédelem kormányzati feladatai, a régészeti örökség és a műemléki értékek védelme 2012. szeptember 21-től tartoztak a Belügyminiszter hatáskörébe. Az átszervezés részeként a minisztériumban működő Területrendezési és Építésügyi Helyettes Államtitkárság kiegészült ezen új feladatkörrel, e szervezeti egységen belül jött

⁵ <https://www.e-epites.hu/1228>

⁶ Részlet az előadásból (<http://www.otk.hu/cd02/1szek/oroszbalint.htm>)

Műemléki topográfia projekt indító konferencia a Hiemer házban, Székesfehérváron, 2013-ban, L. Simon László, Orosz Bálint, Domokos Tamás, Entz Géza (fotó: Tósoki Attila) (http://feol.hu/galeria/muemleki_topografia_projektindito_a_hiemer-hazban/1601929/1)

létre az új Örökségvédelmi Főosztály, Orosz Bálint vezetésével. A főosztályvezető első feladata a régészeti örökség és a műemléki értékek védelmére vonatkozó örökségvédelmi jogszabályok módosításának előkészítése és a hatósági szervezetrendszer átalakítása volt. Az akkor tartott sajtótájékoztatón⁷ Orosz Bálint elmondta, fontosnak tartja a társadalmi kapcsolatok erősítését – ezen belül a civil szférával való együttműködést és bevonását a területbe, – hiszen e nélkül lehetetlen az integrált örökségvédelem megvalósulása.

Az Építész Közlöny-Műhely *A műemlékvédelem helye az építésügyben – helyzettisztázó beszélgetés a műemléki feladatokról* címmel⁸ interjút készített Orosz Bálinttal. A közeljövő stratégiájáról akkor ezt mondta:

„Két fontos dolgot kell megemlíteni. Az egyik az integrált védelem megvalósítása, a másik pedig a támogatási rendszer kialakítása. Az integrált védelemről az Európa Tanács által jóváhagyott direktíva már 1975-ben megszületett. S, hogy ez mit jelent a műemlékvédelmi szakmában? Egyértelműen a fejlesztésbe integrált védelmet. Ezt nagyon sokan, nagyon sokféleképpen értelmezték már, de szerintem csak most kezdünk eljutni oda, hogy

„Volt egyszer egy VÁTI” könyvbemutató a MUT-ban, 2013. (http://www.mut.hu/?module=images&action=img_gallery&fname=VATI)

Szaló Péter és Orosz Bálint a BM sajtótájékoztatóján, 2012. december 19. (fotó: Csattos Pál) (<http://2010-2014.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/teruletrendezesi-es-epitesugyi-helyettes-allamtitkarsag/hirek/oroksegevedelem-teljesse-valt-a-jogszabalyok-kore-fontos-a-civil-szfera-bevonasa>)

ennek megfelelő szemlélettel közelítsünk a műemlékvédelemhez. Az örökségvédelemnek bele kell ívódnia a társadalomba, a civil kezdeményezésekbe és a közgondolkodásba, akár egy-egy rendelet jóváhagyásánál vagy a műemlékeket is érintő helyi építési szabályzat megalkotásánál. ...”

Dr. Szaló Péter, a BM akkori területrendezési, építésügyi és örökségvédelmi helyettes államtitkára így értékeli Orosz Bálint munkáját:

Nincs két éve, hogy felkérésemre elvállalta a BM Örökségvédelmi Főosztálya vezetését, amiért nagyon sokat köszönhetek Neki. Hisz az örökségvédelem egyik legnehezebb periódusában állt ki az értékvédelem fontossága mellett, behozva ugyanakkor a gyakorlati tervező, a várostervező, az építész mindennapos tapasztalatait, a megújító szándékot. Felismerve, hogy ki kell szabadítani az örökségvédelmet akadémikus pozíciójából, meg kell találni az érdekek és az értékek egyensúlyát. Munkáját Pintér Sándor belügyminiszter úr a Köz szolgálatért Érdemrend arany fokozatával ismerte el.

A szakma legmagasabb pozícióját érte el, holott ezért sosem küzdött. Nagyon szerény emberként ismerték meg, aki személyiségét sosem tolta előtérbe, tudással és meggyőzéssel akart hatni. Ezért kiívta a kollégák megbecsülését és szeretetét is.

Dr. Orosz Bálint több mint negyed százados szakmai pályája röviden így összegezhető: az építészeti örökség helyi védelmének „élharcosaként” részt vett annak országos adatbázisa kidolgozásában, valamint azt a terület- és településrendezési tervekben is érvényre juttatta. A műemlékvédelem és a városok/települések iránti elkötelezettségként következetes munkával ma is érzékelhető eredményeket ért el. Kitartása, precizitása, felelősségvállalása és következetessége példaértékű.

Összeállította:

Zábránszky Pap Klára

okl. építészmérnök,

okl. városépítési-városgazdasági szakmérnök

Források:

Önéletrajz, családi archívum

Kollégák anyagai

Szakmai folyóiratok Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft.

⁷ <http://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/teruletrendezesi-es-epitesugyi-helyettes-allamtitkarsag/hirek/oroksegevedelem-teljesse-valt-a-jogszabalyok-kore-fontos-a-civil-szfera-bevonasa>

⁸ Rubóczki Erzsébet interjúja 226. sz. (<http://www.fejermek.hu/attachments/article/264/2013-02.pdf>)